

Derű és humor a Vatikánban

[2014. május]

JÓ NAPOT! FERENC PÁPA VAGYOK. ANTONIO SPADARO SJ INTERJÚJA FERENC PÁPÁVAL. JEZSUITA FÜZETEK, KÜLDETÉSBEN SOROZAT, BUDAPEST, 2013.

JÁLICS FERENC: *LELKIVEZETÉS AZ EVANGÉLIUMBAN*. NÉMETBŐL FORDÍTOTTA VÁRNAI JAKAB OFM. JEZSUITA KÖNYVEK, LELKISÉG SOROZAT, BUDAPEST, JÉZUS TÁRSASÁGA MAGYARORSZÁGI RENDTARTOMÁNYA–L'HARMATTAN KIADÓ, 2013.

JAMES MARTIN: *MENNYEI DERŰ. ÖRÖM, HUMOR ÉS NEVETÉS A LELKI ÉLETBEN*. ANGOLBŐL FORDÍTOTTA SZIGETI-CSEKE ZSUZSA. JEZSUITA KÖNYVEK, LELKISÉG SOROZAT, BUDAPEST, JÉZUS TÁRSASÁGA MAGYARORSZÁGI RENDTARTOMÁNYA L'HARMATTAN KIADÓ, 2013.

Meglepte a katolikusokat, de meg a világot is az új pápa. Személye, származási helye, stílusa. Egyesek talán azt furcsállották, hogy első bejelentkezésekor nem valami kegyes mondást, valami tipikusan katolikus köszöntést hallottak tőle, hanem egy végtelenül egyszerű Jó estét! hangzott el, s nem sokkal több: az amúgy egy vallási vezetőtől elvárható ima. Ha alaposabban utánagondolunk, az ima maga sem volt olyan nagyon szokványos: nem valami közismert imaformulát, hanem csendet és egyéni elmélyülést kért és a vatikáni erkélyen maga is ilyen kontemplatív imába mélyedt el. Láthatóan nem zavarta, hogy a csend az élő tévéközvetítésben nem jön át, mint ahogy még a katolikus misén is sokan átugorják vagy vészesen lerövidítik, mert „nem mutat”, „nem látványos”, „a mai embert nem vonzza”.

A világsajtóban a recepciója egyértelműen pozitív, erre utal az is, hogy a híres Time magazin az év emberének választotta 2013-ban. Korábban kétszer volt hasonló, azaz amikor pápa lett az év embere: XXIII. János és II. János Pál is „elnyerte” a címet. A világi, a nem katolikus sajtó képviselőit, köztük a különben magukat ateistának vagy vallási kérdésekben közömbösnek vallókat is megnyerte az új pápa nyíltsága, az, hogy nem csak hivatalos, sokszor unalmas és érthetetlen „fanyelven” fogalmazott hivatalos sajtóközleményekben kommunikál, hanem személyesen. Kertelés nélkül válaszol, szembenéz, vállalja a kényelmetlen kérdéseket is, feleletei őszinték, követhetők, nyíltak. A sajtó képviselőit, köztük a vatikanistákat megnyerte azzal, hogy nem sokkal megválasztása után külön megköszönte az újságíróknak a pápaválasztásról való tudósítást. Jelezte, tudomásul vette, értékeli a teljesítményt, ami mára ugyan már természetes, de korántsem egyszerű: az éjjel-nappal készenlében állók teljesítményének köszönhető, hogy akár késő este is élőben látható például a felszálló füst színe... Az egyik első nyilvános találkozó is a sajtó képviselőivel volt, ekkor azzal lepte meg őket, hogy az előre elkészített, leírt beszédet félretéve, mintegy kulisszatitkokat mesélt többek között névadásáról. Merthogy ezzel is alaposan meglepte a világot. Nagyon rég nem volt sorszám nélküli pápa, olyan, aki új nevet s ezzel egy új irányt választott volna...

Assisi Ferenc nyomán haladni egyszerre nagyon hagyományörző és radikális cselekedet. A szegénység úrmöt versben is megéneklő szent még ennyi évszázad távlatából is forradalmi újító, akinek eszménye ma is robbanást képes okozni. Ugyanakkor Assisi szegénye ismét csak olyan szimbólum, amely nem katolikusoknak, nem hívőknek is szimpatikus. Vájt fülű, egyben humorérzékkel bíró katolikusok azt a pikantériát is nyugtázzák, hogy egy jezsuita szerzetes a ferencesek alapítójának nevét veszi fel.

Mert Jorge Maria Bergoglio a híres-hírhedt jezsuita rend tagja. Erdélyben ez protestáns körökben még mindig negatív konnotációkat idéz fel, holott a rend az akkori történelmi helyzetben is csak azt tette, ami a kor vallási adottságaival összeesengett. Azóta a világ és a térség egészével maga is sokat alakult. Tény, hogy a jezsuiták ma is célorientált és hatékony cselekvőképességükkel tűnnek ki, ami mögött az egyik leghosszabb és a tudományos munkálkodásra is kitekintő képzési idő áll. És tény, hogy aki ezt a pápát érteni akarja, legkönnyebben úgy teheti, ha a jezsuiták lelkiségét, képzési és gondolkodási módját tanulmányozza, mert ezt a pápát mélyen meghatározza mindez.

A pápa- és Vatikán-szakértők a sallangmentes, egyszerű és határozott stílusnak számtalan jelét látják Ferenc pápa kommunikációjában: mondataiban, még inkább tetteiben, amelyek a világsajtó rokonszenve mellett fundamentalista körök heves ellenkezését is kiváltották. Mert a mosolygó, derűt sugárzó ember nem pusztán egy legyintéssel elintézhető jószágos nagypapa. Úgy tűnik, amiért (többek között) megválasztották: hogy a Vatikánban is jelentkező legkülönbözőbb visszasságokat ráncba szedje, maximálisan teljesíti, még ha az nem is gyűrűzik világra szóló szenzációk formájában. Úgy intézkedik, ahogy beszél: nagyon egyszerűen és határozottan. Mindeközben a derű mindvégig megmarad, és nemcsak álarcként: az életprogram szerves részeként. Minderről kiváló képet nyújt egy mindössze 92 oldalas könyvecske, amely Jó napot! Ferenc pápa vagyok címen a Jezsuita Füzetek/ Küldetésben sorozatban jelent meg Budapesten 2013-ban. Rendtársával, Antonio Spadaro jezsuitával beszélgetett elsőként, egyetlenként megválasztása után a pápa, s a jól körvonalazott kérdésekre érdekes, az interjúalanyt alaposan és mélységében megmutató válaszok érkeznek. Póz- és sallangmentesnek hat, ugyanakkor rendkívül friss és frissítő a 77 éves Ferenc pápa minden mondata. Fő vezérlő gondolata, döntései hajtómotorja és az azok mögött húzódó motiváció is egyben a rendalapító Loyolai Ignácól származó megkülönböztetés. Az eredeti, egyházasabb megfogalmazás szerint „a szellemek megkülönböztetése” – nem kísértő lelkekre kell gondolni, hanem az emberben hullámzó érzések és hangulatok összességére, amelyek a ráció mellett ott dolgoznak mindenki belsejében, befolyásolva döntéseit. A jezsuita pedig felkészülési ideje nagy részében arra a „szent közömbösségre” (indifferenciára) készül, amely őt abban segíti, hogy bár maximálisan beleadja magát minden tervébe és cselekvésébe, mégis minden esetben helyet hagy Istennek, hogy a művet tetszése szerint bevégezze – vagy meghíusodni engedje. A gyarló ember ezt a végső isteni végzést tanulja meg derűvel fogadni akkor is, ha élete egészét, műve teljességét látja romba dőlni. A derű meglete garantálja, hogy nem adja fel, nem törik meg, nem nyeli el a depresszió. A szent közömbösség ugyanakkor attól óvja meg, hogy miután minden erejével, elszántságával és érzelmi energiái teljességével belevetette magát a feladatba, annak sikere esetén elbízta magát. Így hát az igazi jezsuita a legracionálisabb és egyben legrendületesebb, legidealistább emberek egyike: a kettő egyensúlya a lényeg, azaz a helyes megkülönböztetés. Ezt a vezérelvét ismerve érthető Ferenc pápa: mélységes elkötelezettsége és szinte naiv lelkesedése, amellyel akár a világ gazdagjait, akár saját egyháza egyes intézményeiben igen jól élő társait a szegények és peremre szorultak melletti állásfoglalásra biztatja, nemcsak szóval, hanem radikális választásaival: lakosztálya, közlekedési módja megválasztásával. Amelyekről ismét a jezsuita józanságával beszél: nem állítja önmagát piedesztálra, nem csap fejbe senkit kritikájával. Erre példa a kis könyv egyik válasza: azt magyarázza el, miért nem erénye, kiemelkedő jó tulajdonsága ez. Azt mondja

Ferenc pápa: nem azért nem költözött a vatikáni pápai rezidenciára, mert az túlzott luxust biztosítana, hanem mert túl elzárt, márpedig ő szeret emberek közt lenni, sőt: nem tud meglenni nélkülük, esetében ez tehát adottság, talán éppen hiányosság, fogyatékoság, ezért nem dicsekedhet vele.

A jezsuiták magyarországi rendtartománya kiadásában megjelent két másik kötet is az érdeklődők rendelkezésére áll: segít megérteni a jezsuita lelkiséget, ezáltal arra is választ adhat, mit várjon, mit várhat ma a világ a pápaságtól, a katolikus egyháztól. Jálics Ferenc Lelkivezetés az evangéliumban címmel sok évtizedes tapasztalatára alapozva mutat utat, amelyen nemcsak a kiválasztott szerzetes, de a céltudatosabb életet élni vágyó laikus is haladhat. Azt írja könyve bevezetésében a szerző: „... minden keresztényhez is szólok, mert mindannyian úton vannak Isten felé. A könyvet olvasva talán világosabban látják majd, hol is állnak, milyen utat tettek már meg, és mennyi van még előttük? Korunk jellemzője egyébként, hogy az eddig kolostorokban rejtőzőnek és a papok privilégiumának hitt lelkiség most áttöri a falakat, és ott kopogtat minden ember ajtaján.” Négy fejezetben, négy úton, illetve egy út négy lépcsőfokán kalauzol a szintén jezsuita szerző: a harmónia, a hivatás és küldetés, a csönd s a lét szintjei ezek.

Ferenc pápán mindenki látja a derűt, s maga is igen fontos törekvéseként nevezi meg a beszélgető-könyvecskében ennek őrzését. Hogy ez is a jezsuita lelkiség része, egy másik kötetből válik még világosabbá: James Martin amerikai jezsuita Mennyei derű című, Öröm, humor és nevetés a lelki életben alcímű, ugyancsak 2013-ban megjelent munkájából. Túláradó vidámság a bevezetése címe, itt sorjázza tapasztalatait a szerző: „Miért érdekel engem annyira az öröm, a humor és a nevetés kérdése spirituális szempontból? Miért írtam egy teljes könyvet erről a témáról? Nem az előadásaim hallgatóságának a reakciója volt az egyetlen dolog, ami erre bátorított. Van még egy ugyanennyire meggyőző jelenség, amellyel folyton szembesülnöm kell, mégpedig az, hogy ezek az erények gyakran hiányoznak a vallási intézményekből, sőt, a jóra való hívő emberek vallásról alkotott fogalmaiból is. (...) Az örömtelenség részben valószínűleg összefügg a személyiség típussal is: vannak, akik természetükből fakadóan derűsebbek, optimistábbak. Mégis, miután húsz éve újra meg újra a csüggedtségnek ugyanazzal a fajtájával találom szemben magam a legkülönbözőbb helyeken, a következő tudománytalan (ám szerintem helytálló) következtetésre jutottam: a legtöbb embernél a lehangoltság oka az, hogy nem hisznek abban a lényeges igazságban, hogy a hit örömhöz vezet.” A New York-i James Martin az America című katolikus hetilap szerkesztője, tévé- és rádióműsorok gyakori meghívottja (magam is láttam őt egy amerikai tévés „talkshow”-paródia vendégeként éppen Ferenc pápáról sok humorral beszélni), könyve kilenc fejezetében a humor helyét megtalálva igyekszik felfedezését a komorkodásra hajlamos keresztényekkel is megosztani, miközben kötete a jezsuita lelkiség és cselekvésmód újabb jellemzőjét villantja fel: az öniróniára való állandó készséget és készenlétet. Mindez abból az alapvető létfelfogásból eredeztethető, amely szerint az embernek reálisan kell felmérnie az univerzumban betöltött szerepét, ha ezt sikeresen megtette, sose fog túlzott jelentőséget tulajdonítani saját tetteinek, befolyásának, önmagának; érzékelti fogja befolyása korlátait, s ahelyett, hogy ezen elkeseredne, Isten szemszögéből is megpróbálja magát szemügyre venni. Ez a látásmód, az önkritikára és öniróniára való hajlandóság pedig helyes arányérzék, jó megkülönböztetést eredményez és biztosít.

Akik hiszik, hogy Isten nem vette le a kezét az emberről, s a világ sorsát együttérzőn figyeli, hiszik, hogy nem merő véletlen az a végtelenül váratlan esemény, hogy egy jezsuita pápa lett. Talán annak jele, hogy most a jezsuita lelkiségből táplálkozó cselekvéssorra van szüksége a világnak, de ha annak nem is, a katolikus egyháznak, a kereszténységnek mindenképp. Az elmúlt időszakban olyannyira hitelét látszott veszíteni, s oly kevéssé látszott megfelelni az egyetemességre támasztott saját igényének, olyannyira teret veszített Európában (nemcsak „mások” elfordulása, érdektelensége, intoleranciája, de sokszor saját hibáinak következtében is), amelynek kultúráját formálta, s oly mértékben teret veszített a spiritualitást keresők körében is, hogy talán az itt vázolt alapokon álló vallási vezető tudja a 21. századba elvezetni az egyház hajóját. Ennek mérlegelése itt nem feladatunk. Mindössze a szélesebb körű kitékintést segítő próbáltuk számba venni egy világszintű hatásfaktor, a spiritualitás és gyakorlatiasság talaján álló vallási vezető szellemi portréját alkotó alapvonásokat néhány magyar nyelven, meglepően hamar olvasható forrás alapján.

Kategória: Fórum

Denumire autor: Bodó Márta

Látó Szépirodalmi Folyóirat